

УДК 336. 1:352

ГОНЧАР Г.П.

кандидат економічних наук., доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Чортківський науково-навчальний інститут підприємництва і бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ МУНІЦИПАЛЬНИХ ФІНАНСІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність муніципальних фінансів, окреслено їх основні ознаки, досліджено функції муніципальних фінансів в державній фінансовій системі та визначено їх роль в соціально-економічному розвитку регіонів.*

Ключові слова: муніципальні фінанси, місцеві фінанси, місцеві бюджети, фінансова система, фінансові ресурси.

Гончар Г.П., к.э.н., доцент кафедры финансов и банковского дела Чертковского научно-учебного института предпринимательства и бизнеса, Тернопольский национальный экономический университет

СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ МУНИЦИПАЛЬНЫХ ФИНАНСОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ ЭКОНОМИКИ

***Аннотация.** В статье рассмотрена сущность муниципальных финансов, очерчены их основные признаки, исследованы функции муниципальных финансов в государственной финансовой системе и определена их роль в социально-экономическом развитии регионов.*

Ключевые слова: муниципальные финансы, местные финансы, местные бюджеты, финансовая система, финансовые ресурсы.

Honchar H.P., Ph.D. in Economics, Associate Professor, Chortkiv Institute of Entrepreneurship and Business, Ternopil National Economic University

THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF MUNICIPAL FINANCE AT THE PRESENT STAGE OF ECONOMY

***Annotation.** The article examines the nature of municipal finance, outlines their main characteristics and investigated functions of municipal finances in the state system and define their role in socio-economic development of regions.*

Keywords: municipal finance, local finances, local governments, financial system, financial resources.

Постановка проблеми. Проблема муніципальних фінансів є найбільш складним питанням у розвитку державного управління та місцевого самоврядування. Адже муніципальні фінанси являють собою фундаментальну основу цивілізації, оскільки є ефективним знаряддям впровадження регіональної державної політики, спрямованої на забезпечення життєдіяльності суспільства. Саме тому муніципальні фінанси займають провідне місце в економіці і потребують постійного розвитку і вдосконалення.

Актуальність дослідження. Сьогодення ставить перед Україною та її регіонами цілу низку проблем. Так, з одного боку у місцевої влади зростають обсяги повноважень, і внаслідок цього збільшуються витрати на державне управління, а з іншого боку фінансові можливості місцевої влади обмежені – фінансових ресурсів не вистачає навіть на задоволення суспільних потреб населення. Існуюча наразі система формування муніципальних бюджетів характеризується недостатнім рівнем фінансової автономії, зменшенням частки власних доходів, збільшенням міжбюджетних трансфертів, а також відсутністю ефективних стимулів соціально-економічного розвитку, що й зумовлює необхідність модернізації державної регіональної політики, як головного чинника ринкових перетворень та стійкого розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та використання муніципальних фінансів перебувають у центрі уваги багатьох науковців, таких як Василик О. Д. [1]; Васильєва Н. [2]; Каспрук Ю. В. [6]; Корчинський В. Є. [7] та інших. Проте сьогодні вирішення проблем забезпечення потреб муніципальних фінансів ще не достатньо досліджені й потребують особливої уваги з боку науковців.

Метою статті є визначення сутності муніципальних фінансів та визначення їх ролі в реалізації програм розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Муніципальні фінанси являють собою основу економічної незалежності муніципальних утворень. Класичне визначення трактує муніципальні фінанси як систему економічних відносин, які складаються між державою, юридичними та фізичними особами щодо привласнення частини національного доходу через механізм оподаткування та його розподілу відповідно до виконання державою соціально-економічних функцій [8, с. 233].

Сутність муніципальних фінансів полягає в наступному: грошовий оборот є матеріальною основою фінансів. Реальний грошовий оборот являє собою економічний процес, який викликає рух вартості і

супроводжується потоком розрахунків і грошових платежів. Фінансові ресурси, які є джерелом фінансування відтворення виступають об'єктом реального грошового обороту [5, с. 12].

На думку Василика О.Д. муніципальні (місцеві) фінанси – це сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення органами місцевого самоврядування виконання ними функцій в галузі економічного і соціального розвитку відповідних територій [1, с. 180].

Харченко В. О. визначає муніципальні фінанси – як фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації соціально-економічних завдань територіальних громад і забезпечення виконання покладених функцій на органи місцевого самоврядування [14, с. 10].

Гутаріна С.О. розглядає місцеві фінанси як основу або базу органів місцевого самоврядування. На її думку, муніципальні (місцеві) фінанси призначені “матеріалізувати” юридично закріплену економічну самостійність місцевої влади, активізувати господарську діяльність, розвивати інфраструктуру і економічний потенціал адміністративно-територіальних утворень [9, с. 35].

Російські науковці А.Г. Воронін, В.О. Лапін, О.М. Широков і В.Б. Зотов розуміють муніципальні фінанси як сукупність грошових коштів, якими володіє орган місцевого самоврядування для вирішення покладених на нього завдань [11, с. 48]. Інші російські науковці І.Д. Мацкуляк і Л.С. Гринкевич трактують муніципальні (або місцеві) фінанси як сукупність соціально-економічних відносин, що виникають при формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів для вирішення завдань місцевого значення [4, с. 461; 3, с. 167].

Отже, єдиного визначення муніципальних фінансів не існує, багато вчених підходять до трактування їх сутності з власних позицій. Саме багатоваріантність трактувань “муніципальних фінансів” вимагає уточнення сутності процесів їх формування, розподілу та використання. В рамках наведеного наукового дослідження пропонується наступне визначення терміну “муніципальні фінанси” – це соціально-економічні відносини, що виникають з приводу формування, використання та розподілу фінансових коштів, які надходять для вирішення завдань місцевого характеру. Зазначені відносини виникають між населенням, яке проживає на території муніципального утворення, господарюючими суб'єктами і органами місцевого самоврядування.

Муніципальні фінанси складаються з позабюджетних муніципальних фондів, коштів місцевих бюджетів, муніципальних та державних цінних паперів, які належать органам місцевого самоврядування та інших грошових коштів, які знаходяться в муніципальній власності. Головну роль у формуванні муніципальних фінансів відіграє їх основа, тобто місцеві бюджети, які виступають грошовим фондом формування і використання грошових ресурсів відповідних рівнів управління державними структурами. В зв'язку з цим очевидним стає той факт, що муніципальні фінанси не повинні обмежуватися фінансовими ресурсами, що надходять у безпосереднє розпорядження муніципалітету, тобто коштами, отриманими від держави, або такими, що формуються за рахунок діяльності органів місцевого самоврядування, позиковими коштами. Муніципальні фінансові ресурси, які органи місцевого самоврядування можуть залучити для розвитку, значно більші бюджетних коштів муніципалітету. Сучасні економічні теорії включають в них кошти підприємств та організацій, заощадження населення, кошти некомерційних, неурядових організацій, кошти господарюючих суб'єктів – нерезидентів, що функціонують (проживають) в межах означеного регіону. Саме в такому контексті і повинно розглядатися поняття муніципальних фінансів.

Зазначимо, що в Україні наразі існує практика запозичень органами місцевої влади, проте ринок муніципальних позик не сформовано, він ще лише починає своє становлення. Для цього необхідно проводити політику економічного зростання регіону, та поступово відходити від механізму субсидіювання місцевих органів влади з державного бюджету України. Даний метод поповнення муніципальних бюджетів, призведе до розвитку прозорих ринкових умов, і на цій основі надасть змогу муніципальним органам влади додатково залучати інвестиційні кошти, які в подальшому можна спрямовувати на розвиток території, тим самим сприяючи формуванню ринку муніципальних позик в Україні.

Основними перешкодами розвитку ринку муніципальних позик в Україні є недосконалість нормативно-правової бази з питань урегулювання даного виду запозичень, обмежена фінансова незалежність органів місцевої влади, не розробленість процедур банкрутства органів самоврядування, відсутність дієвих ринкових стимулів та конкуренції серед учасників ринку, непрозорість ринку. Саме тому, потрібно розробити ефективну державну політику регулювання зазначеного ринку, з врахуванням наявних ризиків та переваг діяльності органів місцевого самоврядування на ринку капіталів, з огляду на існуючий міжнародний досвід.

Зазначимо, що муніципальні фінанси виконують ті ж самі функції, які притаманні будь-яким фінансам як економічній категорії. Проте, реалізація окреслених функцій характеризується певною специфікою.

Юрій С.І. та Федосов В.М. вважають, що муніципальні фінанси виконують декілька функцій: розподільну, контрольну, стимулюючу. Тобто науковці вважають, що за допомогою муніципальних фінансів фінансові ресурси “акумуляються у місцевих бюджетах і цільових фондах, розподіляються і використовуються на задоволення різноманітних місцевих потреб” [13].

Ніколаєва О.М. та Маглаперідзе А. С. доповнюють попередні функції ще регулювальною і стабілізаційною. Вказуючи, що регулювальна функція полягає у заохоченні або стимулюванні ділової активності підприємців в регіоні, завдяки механізму оподаткування, кредитування, визначенні напрямів витрачання місцевих фінансових ресурсів. Стабілізаційна функція має на меті зниження адміністративних бар'єрів й інших дій місцевих органів влади для згладжування економічних коливань і нерівномірностей у бюджетній забезпеченості [10, с. 13].

Так, основною функцією муніципальних фінансів є розподільна. Сутність якої зумовлена тим, що за допомогою розподілу і перерозподілу новоствореної на території регіону вартості здійснюється обслуговування територіального відтворення, формування і використання грошових фондів, призначених для фінансування соціально-економічного розвитку муніципалітету.

На відміну від державних фінансів муніципальні фінанси виконують функції із забезпечення фінансової основи задоволення суспільних потреб не для соціуму в цілому, а для певної його частини, об'єднаної кордонами конкретного регіону. Муніципальні фінанси характеризуються особливостями, які зумовлені специфікою соціально-політичних і економічних умов конкретного регіону, а також його місцем і роллю в системі міжгосподарських зв'язків. Обсяг і структура грошових фондів, що формують органи місцевого самоврядування, залежить від закріплених за ними повноважень та обов'язків.

Муніципальні фінанси сприяють перерозподілу акумульованих ресурсів за напрямками, що є пріоритетним для муніципалітету. Саме через муніципальні (місцеві) фінанси держава проводить активну соціальну політику, здійснює вирівнювання економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Муніципальні фінанси є інструментами реалізації функцій інститутів організації суспільного життя – держави та місцевого самоврядування. На відміну від загальнодержавних фінансово-грошових фондів, вони наближені до потреб конкретного регіону, що й забезпечує їх більш ефективне використання. Адже, саме обмежені обсяги територіального розподілу грошових коштів і локальні масштаби території полегшують завдання контролю за їх цілеспрямованим використанням.

Контрольна функція муніципальних фінансів полягає у здійсненні контролю за своєчасним і правильним формуванням грошових фондів органів місцевого самоврядування, за відповідністю обсягів і структури цих фондів обсягу і структурі потреб соціально-економічного розвитку території, а також за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів і муніципальної власності.

У сучасній економіці роль муніципальних фінансів постійно зростає. Це пов'язано з розширенням самостійності територій, збільшенням повноважень органів місцевої влади, у наданні населенню соціально важливих послуг, зосередженням фінансових потоків на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку, з формуванням істотного інвестиційного потенціалу за рахунок тимчасово вільних грошових коштів населення і господарюючих суб'єктів регіону.

Роль муніципальних фінансів в соціально-економічному розвитку муніципальних утворень характеризується наступним.

1. Зосередження фінансових ресурсів в місцевому бюджеті дозволяє органам місцевого самоврядування мати фінансову базу для реалізації своїх повноважень – вирішення питань місцевого значення.

2. Основою фінансової бази служить місцевий бюджет, який надає можливість муніципалітетам проявляти фінансово-господарську самостійність у спрямовані кошти на соціально-економічний розвиток муніципального освіти.

3. Органи місцевої влади можуть через місцеві бюджети впливати на формування оптимальних пропорцій у фінансуванні капітальних і поточних витрат, стимулювати створення нових підприємств та робочих місць, сприяти ефективному використанню матеріальних і трудових ресурсів.

Саме від ефективності функціонування муніципальних фінансів залежить кількість і якість благ і послуг, споживаних населенням на даній території.

Висновки. В результаті проведеного нами дослідження слід зазначити, що відзначаються різні погляди вчених щодо поняття «муніципальні фінанси». В розглянутих визначених спільним є те, що муніципальні фінанси визначені як грошові відносини, що складаються між органами місцевого самоврядування та органами державної влади, юридичними та фізичними особами, що функціонують (проживають) на певній території. Ці грошові відносини виникають в процесі вартісного розподілу і перерозподілу національного доходу (частково – і національного багатства) і акумулюються в органах місцевої влади, внаслідок чого формується місцевий бюджет, який є фіскальним інструментом регулювання соціально-економічного розвитку регіону.

Слід зауважити, що в нашій країні муніципальні фінанси практично всюди настільки незначні, що не можуть реально вплинути на становище населення та якість послуг, що надаються органами місцевої влади. Крім того, загрозливою для самостійності органів місцевого самоврядування є значний обсяг міжбюджетних трансфертів. Тому питання реформування муніципальних фінансів, пов'язані перш за все з удосконаленням основ їх організації, що й зумовлює необхідність подальшого розвитку проведеного дослідження.

Список використаної літератури

1. Василик О. Д. Бюджетна система України: підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
2. Васильєва Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів / Н. Васильєва // Управління сучасним містом. – 2013. – №1-3. – С. 171-179.
3. Государственные и муниципальные финансы / под ред. И.Д. Мацкуляка. – М.: Изд-во РАГС, 2007. – 640 с.
4. Государственные и муниципальные финансы России: уч.пособие/ Л.С. Гринкевич, Н.К. Сагайдачная, В.В. Казаков, Ю.А. Рюмина. – М.: КНОРУС, 2007. – 560 с.

5. Євремova І.І. Правове регулювання планування та виконання місцевих бюджетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / І.І. Євремova; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 23 с.
6. Каспрук Ю. В. Вплив ресурсів місцевого бюджету на темпи економічного зростання області / Ю. В. Каспрук // Регіональна економіка. – 2012. – №4. – С. 38-44.
7. Корчинський В. Є. Дослідження залежності між рівнем середньої заробітної плати у регіонах України та фінансовими ресурсами місцевих бюджетів / В. Є. Корчинський, С. Ю. Колодій // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №1. – С. 177-185.
8. Круш П. В. Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень: підручник / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 320 с.
9. Місцеві фінанси: сучасний стан та перспективи розвитку / С.О. Гутаріна // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 121. – С. 35-36
10. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе. – К. : ЦУЛ, 2013. – Книга. – 354 с.
11. Система муніципального управління / под ред. В.Б. Зотова. - СПб.: Питер, 2005. – 493 с.
12. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посібник. / О. О. Сунцова. – К.: ЦУЛ, 2010. – 488 с.
13. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
14. Харченко В. А. Бюджет и его влияние на реализацию программы социально-экономического развития региона / В. А. Харченко // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – №2. – С. 9-13.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2014